

enorme, tanmateix grossa), generalment expressada per *panxó*, i amb tendència a usar el terme amb al·lusió a la de l'home tip, tira a expressar justament això: eiv. («*penxó*: hartazgo», PzCbr.), en sentit sovint figuradament: «parlaven de la seva nit de nuvis, i --- ens va contar la seva amb un naturalisme cru --- que no deixava res per gras, i tots ens hi vam fer un *panxó* de riure», Coromines (*Presons Imag.*, p. 142); i, amb altra translació, un mallorquí observa com a Menorca sovint pren el matís de «tupada, mauro, pallissa» (Ferrer Ginart, *Rond.*, 223). Amb terminació ajargonada, caricatural, *panxonis*: «veïam, tots ne seu testimonis: / qu' és pas cruel, això, de tenir un *panxonis* / com aqueix, un tros de pesuc, / que vos se mou pas més qu'un sóc?», clama el pobre (desgraciat...!) a qui han obligat a enfitar-se a viva força, de més i més menjar (Saisset, *Catal. d. R.*, 116).

Un matís afectiu anàleg pot paradoxalment ser presentat en diminutiu: «pa el *pancholi*: dexa el centuró i... pren el llegó!» (si treballes de ferm, no temis que 20 se t'ompli massa fins a l'obesitat), *Canyissaes* (95); la *panxolina* general en el Princ. (no especialment emp., com creu *AlcM*). +*Panxola* 'panxeta' hipocorístic: «ha guera sortit un reverend com una casa: ab aquella *panxola*, com son avís», EmVilanova (*O. C. II*, 200).

I *panxó* es pot tornar adjectiu, fins a pintar-nos aquelles figures botides de polpa dolçíssima: la *figa panxona* trobava a faltar Fontserè en el seu *DOrt.*; amb raó: perquè ja el troba el *DAG.* en el S. XVIII, i ja ho deia i s'hi regalava l'endiablant gormand del B. de Maldà: «les figures --- eren dolces com mel, *panxonones*, i... prou grossetes ---» (*Coll. B. V.*, 69); d'aquí que per a ell cap millor imatge per expressar tota mena d'idees d'engruiximent desmesurat fins a l'avarícia: «en dit arrabal, nomenat *le Faubourg*, hi ha --- lo hostal de *Nostre Dame*, en el qual troban molt bon aculliment los passatgers, pues s'hi menja molt bé, y se hi dorm millor si la moneda en lo bolsillo no li fa fer la *figa panxona*» (*Excursions*, p. 143). *Repanxó*.

També les formacions pròpiament diminutives fan aquí un paper de gran relleu. *Panxeta* pertot i sempre, penetrant fins al basc: *panxeta* o *panxa* «tripsas de oveja» (Sule, B-Nav.). *Panxell*, que a Andorra (*DAG.*) passa a ser el nom del ventrell o ventre de la cama (ll. *sura*, fr. *mollet*, al. *wade*, angl. *calf of leg*, it. *polpaccio*, cast. *pantorrilla*), lu *payčél* igualment a Cardós i Vall Ferrera i a tot l'Alt Pallars-Ribag. (Barravés, *BDC* vi, 37).

Com que *-(i)ka* és sufix basc, de funció adjectival, diminutiva etc., allí aborigen i de gran productivitat, i tan fàcil d'afegir-se com inessencial per a les idees bàsiques, no és estrany, que partint del vell llatí *panatika*, en aquesta llengua en la derivació en *-rr-* sorgeix pertot i en tot moment, s'hi vagi formar un *pan-torr*; que, d'acord amb el sentit dels seus congèneres bascos (*panatika*, *panxeta*), s'aplicà en els Pirineus a articles de menjar: «especie de embutido que se hace con el estómago del carnero» (ronc., Azkue); però que d'altra banda donà lloc a la formació del cast. *pantorrilla*: on s'entrellacen en notable barreja els elements ro-

mànics amb els bascoïdes, producte de l'arrelada simbiosi lingüística dels nostres Pirineus, amb pastors transhumants i bilingües que també aportaren aquest terme acastellanat al llarg dels nostres Pirineus [*«pantorrilla*: sura», *DTO*. 1670]; el castellanisme *pantorrilla* no és solament del cat. central sinó també usat en l'Alt Pallars, Àreu, Cardós, en lluita amb *panxell*. I potser, al capdavant, *pantorra* fou antic, i no manllevat, en cat., com sigui que el trobem entre les rimas 10 en *-orra* en el dicc. de JMarc, de 1372 (lín. 535).

Altrament una formació anàloga a la de *panxell*, en val. apareix amb *c^e*, una mica paradoxalment, i allà aplicat al ventrell, 'estómac o païdor': «si tens bon *pancell*, y te'l menjes sense regomell, és molt difícil que te fassa mal», MGadea (*T. del Xè I*, 321, 382). Paradoxal, perquè justament en terra valenciana, on tant abunda el mossarabisme, podríem esperar, això sí, que hi hagués *ç* allà on tenim *ç* en català estricta, i aquí és a la inversa, ço que ens reporta a un consonantisme com el del cast. *panza*; però la formació en *-ell* ens adverteix inflexiblement que aquí tenim una formació ben nostra i no pas acastellanada: potser n'hem de concloure, que aquí hi ha verament un terme valencià heretat des de temps pre-jaumins, i que per una reacció exagerada contra el mossarabisme, una mena d'ultra-catalanització, canvià un *pançell* originari en *pancell*. Per al pall. *pancella* mena de madeixa (Krüger, *Die Hochpyr.*, VKR VIII), veg. el que n'hem dit a *PANOLLA* i en el *DCEC/DECH* sobre MAZORCA. *Panxada*. *Panxam*. *Panxarra* [Belv.], *panxassa* [id.].

Panxut [Lacav.]; és la forma comuna, a Mall. més aviat *panxarrut*; fet no sense paral·lelismes: al comú *forçut* s'oposa mall. *forçarrut*; *caparrut*, val. *cabut*; *testarrut*, *becarrut*, i potser no mancat de relació amb la formació a penes divergent del tipus *llargarut*, *boterut*, *geperut*, i amb derivacions de la mena de *caçar-ruta*, suspectes de mossarabisme: *panxarruta* 'panxa voluminosa' a Alacant segons *AlcM*. *Panxaques*: inspirat en *butxaques*. *Panxejar*. *Panxer*; *panxera*. *Panxós*. *Panxot*; *panxotada*. Per a *panxegar*, *panxec*, vegeu, però, a *panteixar* (FANTASIA).

Empanxar-se especialment usat en el Pall. per al moviment dels ponts i palanques quan s'inclinen sota els pesos, o quan simplement fimbren i oscillen per aqueixa pressió: *lo pont s'ampayçe* (Tor de Vall Ferrera, 1932). *Empanxurrir-se* ribag.: després de la far-tanera d'una festa, els deien a uns: «demà, la mitat *empançurius!*» (Alins de Llitera, 1965), tant amb el matís d'"enfitats, empatxats" com en el "desganats per massa tips", i altres cops és simplement 'tips = satisfets': quan no abunda gaire la «teca»: *d'això poco tos <'us'> podreth empançuri* Açanui (va semblar que un altre deia *empançuri* en aquest pobu: no prou clarit); Benasc *empanchurise* 'criar massa panxa per alimentació defectuosa' (dit del bestiar, de les criatures) (Ballarín, *Dicc. Ben.*); una formació *espanxurrar* també ha circulat (Fontserè la trobava a faltar en el *DOrt.*); *despanxurrar* (*AlcM*), però aquí ja entrem més en contacte amb el cast. *despachurrar*. *Empanxurrar*, *empanxurrinar* (*AlcM*), *empanxurrinada*.